

MEDICINA I METGES A VIC (1800-1980)

MATIES RAMISA VERDAGUER
Patronat d'Estudis Osonencs

Medicin and doctors in Vic (1800-1980)

L'article és una aproximació a la història de l'evolució de la medicina a la ciutat de Vic des de mitjan segle XIX, en el context de l'ambient històric de cada etapa i dels avenços mèdics i sanitaris que van anar transformant la professió de metge. S'explica la infraestructura que servia de suport a la tasca dels doctors, resumida fins a mitjan segle XX en l'Hospital de la Santa Creu, i sobretot les personalitats individuals i les aportacions dels metges més destacats de la ciutat. Una bona part de la informació procedeix de fonts orals.

Paraules clau: *medicina, Vic, metge, història, hospital.*

This paper is an approach to the history of the evolution of the medicine in the city of Vic since mid XIXth century in terms of the historical development of every stage. It also considers the medical and sanitary advances that transformed the medical profession. For the XXth century, this article focuses on the activity of the Hospital de la Santa Creu and on the contributions of the individual personalities. Most of the information comes from oral sources.

Keywords: *medicine, Vic, doctors, history, hospital.*

Metges i medicina a Vic

L'evolució de la medicina a la ciutat de Vic s'ha fet, com és natural, en el marc de les condicions geogràfiques i històriques que han afectat l'urbs en els darrers segles. Una població de la Catalunya interior, relativament apartada dels grans centres d'innovació, amb comunicacions difícils i predomini de la ruralia, gairebé sense infraestructura sanitària fins a les etapes més recents, era un entorn ardu per a la pràctica mèdica, sobretot si ho mirem des del punt de vista actual. Però el mateix succeïa a la major part de Catalunya i de la resta d'Espanya.

Fins a la meitat del segle XX, la medicina era un afer dels metges a escala individual, com ho havia estat sempre. Provenia de l'art de guarir dels antics, que usaven la màgia, la religió i els coneixements empírics que s'anaven acumulant generació rere generació. La ciència hi tenia poca presència, almenys fins a la revolució científica del segle XVII. Des d'aleshores es van produir alguns progressos en la cirurgia, en la higiene, en l'ús de la quinina, en l'eradicació de les pestes i en la prevenció de la verola gràcies a la vacuna. A més, la medicina es va anar convertint en una disciplina universitària.

Però subsistien un bon grapat de *mals dolents* pels quals els metges no tenien la solució. Havien de fer els diagnòstics sense l'instrumental adequat, refiant-se de la

pròpia intuïció i habilitat, a partir de l'observació i l'exploració manual del malalt. Visitaven els pacients a casa, de vegades fent llargs periples sobre una mula o a peu cap a les masies de la comarca; des de principis del segle xx, alguns metges ja disposaven d'automòbil. La pràctica inexistència d'institucions hospitalàries obligava la gent a passar a casa les afeccions de tot tipus; si calia arribar a una intervenció quirúrgica, el doctor l'havia de fer de vegades a la taula de la cuina. Hi enguixaven ossos trencats, hi operaven hèrnies estrangulades i apendicitis agudes, hi practicaven traqueotomies, tot amb uns mitjans anestèsics i asèptics ben minsos.¹ Les guerres provocaven un greu increment de la mortalitat, no tant per les morts directes com per la transmissió d'epidèmies i l'empitjorament de les condicions de l'alimentació que comportaven.

En aquest entorn precari, i encara sense res semblant a la Seguretat Social, l'actuació individual i voluntària dels metges era l'únic pal·liatiu possible per als malalts. Les famílies s'aconductaven a un doctor de la seva confiança, li pagaven una quota anual, i el metge havia d'estar disponible dia i nit per atendre'ls. No cal dir que això complicava molt la vida privada del facultatiu, que de vegades s'havia de quedar a dormir a casa del malalt, o visitar-lo cada poques hores si estava en una fase crítica. Hi havia també els parts, que podien esdevenir-se en qualsevol moment. Per tal de poder estar una mica amb els fills, els metges de vegades se'ls emportaven a les visites. Les festes eren escasses, i encara més les vacances.

La duresa de la tasca del doctor, i els estudis, habilitats i instal·lacions que requeria, provocaven una espècie de *selecció natural* entre els candidats a fer de metge, que en general procedien de la classe mitjana. De la tria en resultaven uns tipus humans vocacionals i resistents, capaços de suplir amb la pràctica les mancances de la teoria, dedicats als altres i habituats a actuar amb poc instrumental i en circumstàncies adverses. Les dues primeres característiques —vocació i resistència— estaven ben representades entre els facultatius vigatans. El doctor Joaquim Salarich i Verdaguer exercí a Vic fins als 64 anys; aleshores, la salut li va empitjorar i va retirar-se a Caldetes buscant un clima millor, però en aquesta vila del Maresme continuà amb l'exercici de la medicina —i amb la seva altra passió, l'escriptura— gairebé fins al moment de la mort, que li va sobrevenir quatre anys després, el 1884.

El seu fill, Josep Salarich i Giménez, va arribar a octogenari fent de metge-cirurgià en cap de l'Hospital de la Santa Creu de Vic fins al mateix instant de la mort, esdevinguda l'any 1930. El va succeir en el càrrec de director de l'hospital Candi Bayés i Coch, que va tenir la consulta oberta —i plena de pacients— fins als vuitanta-set anys, molt poc abans de morir el 1955. En aquesta època, i durant molts anys més, el cap de cirurgia de l'hospital fou el doctor Àngel Rierola i Isern, que es va jubilar ben entrada la setantena; contemporani de Rierola fou el conegut oftalmòleg Ramon Quer i Falgueras, que morí de sobte el 27 d'abril de 1993, als vuitanta anys, mentre disset persones l'esperaven a la consulta. El pneumòleg Jor-

1. BAYÉS DE LUNA, Antoni. «L'Hospital de la Santa Creu que jo he conegut». A: DIVERSOS AUTORS. *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 2000.

di Sala Soler no es va jubilar fins als setanta-quatre anys.² Els exemples es podrien multiplicar.

Per treballar de metge era convenient tenir, a part del títol universitari, un cert instrumental, una mica de patrimoni on situar la consulta, algun assessorament i contactes en els moments inicials de l'exercici de la professió i una previsió de clientela. Tot això propiciava l'existència de *nissagues*, representades a Vic per les famílies Salarich, Bayés, Serra, Arimany i Carbonell, entre altres. Els fills amb inclinació per la medicina continuaven l'ofici dels pares aprofitant la infraestructura i els coneixements acumulats per ells; ho consolidaven i ho milloraven, per deixar-ho més tard als propis descendents. L'herència familiar d'una professió complexa era una fórmula racional i econòmica que es practicava també en molts altres àmbits fora de la medicina. Però la revolució sanitària de mitjan segle XX varià força les condicions de l'exercici de la feina del metge i atenuà la tendència a constituir *nissagues*.

La recompensa a la dura tasca del facultatiu era una remuneració suficient, un gran prestigi social i la integració en l'elit local. El metge de capçalera era un patró de conducta i sovint es convertia en conseller familiar per a tot tipus de qüestions i de problemes: mèdics, psicològics, de relació i fins i tot econòmics. Era una figura admirada i gairebé venerada, encarnava els valors morals més respectats per la col·lectivitat que l'envoltava. El ginecòleg vigatà Miquel dels Sants Salarich resumia amb quatre paraules la comesa del doctor: «*médico, consultor, confesor y sacerdote*».³

Els ingressos permetien als metges millorar el nivell de vida i adquirir propietats urbanes i rústiques. Des de les primeres dècades del segle XX, solien ser dels primers de la localitat en comprar cotxe, en part per imperatiu de la seva feina. L'incentiu econòmic era un dels considerats a l'hora de triar la llarga carrera de medicina. I la integració en l'elit local estava garantida, tot i que els doctors vigatans es van decantar més pels vessants cultural i social que no pas pel polític. Pocs metges van interessar-se per l'obtenció de càrrecs públics, i els que ho feren hi van durar poc. Antoni Bayés i Fuster va arribar a ser alcalde de Vic a finals del segle XIX, Ramon Serra i Vilagut va exercir breument aquest mateix càrrec des de l'octubre de 1923, i Josep M. Arimany i Ridaura va entrar a l'Ajuntament de la ciutat a les legislatures de 1987 i 1991, mentre el doctor Joan Brugués era regidor de Sanitat.

En canvi, els metges es movien habitualment pels ambients socials i culturals distingits de la ciutat. Molts d'ells participaven en les entitats acadèmiques i recreatives, formaven part de les tertúlies i assistien als esdeveniments socials, mentre d'altres preferien concentrar-se en la seva activitat professional. Joaquim Salarich i Verdaguer va ser un membre actiu del Círcol Literari i va escriure a tots els periòdics vigatans —i a molts de fora— de la seva època. Antoni Bayés i

2. Testimonis orals d'Antoni Bayés de Luna i de Xavier Quer Vall. SALARICH Y TORRENTS, Miquel. «El Dr. D. Cándido Bayés y Coch, 1867-1955». *Ausa* [Vic], vol. 2, núm. 15 (1956). BAYÉS I COCH, Candi. «El Dr. Josep Salarich Giménez». A: *Annals de l'Hospital Comarcal de Vich*. 1932. BAYÉS DE LUNA, Antoni. «En Jordi s'ha jubilat». *El 9 Nou* (23 desembre 1999).

3. SALARICH Y TORRENTS, «El Dr. D. Cándido Bayés...», *op. cit.*

Fuster també estava inscrit al Círcol, mentre el seu fill Candi era nomenat procurador de les festes dels màrtirs Lluçia i Marcià i escrivia al periòdic catalanista *L'Almogàver*. Constantí Serra i Bardolet va col·laborar molt temps amb l'Orfeó Vigatà, entitat de la qual ostentà els càrrecs de president i de vicepresident des de finals de la dècada de 1950.

A l'Orfeó, Serra va coincidir amb el tocoginecòleg Anicet Altés i Pineda, interessat pel teatre, la música i el cinema; Altés va participar en una munió d'iniciatives vigatanes relacionades amb aquestes activitats, va produir pel·lícules *amateur* i va entrar a la junta del Cine Club Vic el 1958. El teatre és també una afició del metge de medicina interna Joaquim Estrada i Serdà,⁴ que ha escrit diverses obres i les ha interpretat als escenaris.

La pràctica mèdica al vuit-cents

Durant el segle XIX es produí una certa millora de la pràctica mèdica i de l'atenció hospitalària respecte de les etapes precedents, com a resultat de la Il·lustració setcentista, de les influències exteriors, d'alguns avenços com la vacuna i del progrés industrial que començava de prendre en el país. En el segle XVIII ja s'havien gestat les teories sobre la necessitat de perfeccionar l'educació, la beneficència i la higiene, que ara anaven essent acceptades pel cos social. També l'Administració pública progressava lleugerament pel que fa a l'eficàcia i als mitjans disponibles, i l'Estat començava de prendre consciència de la necessitat d'intervenir per garantir la salut, la instrucció i el benestar dels ciutadans. No cal dir que la revolució liberal va actuar igualment en aquesta direcció.

Així, l'any 1821 es va ordenar la creació de juntes locals de beneficència, i el 1830 es creà la Casa de Caritat de Vic. En un principi, la Casa de Caritat es va situar a l'antic hospital de pelegrins de Sant Bartomeu —emplaçat al carrer de Sant Francesc— i després als convents desamortitzats dels Trinitaris i de Sant Domènec successivament. En aquesta època va importar-se de França un nou concepte de la medicina denominat *higienisme*,⁵ que considerava la neteja del cos com un factor clau de la sanitat personal i pública, ja que aconseguia purificar-lo de les emanacions de l'interior de l'organisme, i protegir-lo dels contagis exteriors.

D'aquesta manera es va superar la tesi anterior, vigent des de les pestes del segle XIV, que suposava que l'aigua era transmissora de malalties i que en conseqüència calia evitar banyar-se i rentar-se. Precisament els primers banys públics de Vic es van obrir a finals del segle XIX a la Casa de Caritat.

D'altra banda, pels volts de 1850 la vacuna ja havia estat acceptada per tothom com a mitjà profilàctic, havent superat les resistències que hi oposava un sector de metges des de finals del segle XVIII. I pocs anys després s'admetia la teoria microbiana, segons la qual les malalties infeccioses procedien dels microbis. Aquesta teoria va ser molt important per al desenvolupament posterior de la medicina, en

4. Testimonis orals del mateix Joaquim Estrada, d'Albert Altés i de Constantí Serra Genís.

5. PRADES BUIXONS, Isidre. «Els dispositius sanitaris del segle XIX». A: DIVERSOS AUTORS. *Hospital de la Santa Creu de Vic*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 2000.

considerar que els microbis podien ser atacats amb tot un conjunt de tècniques desinfectants com l'antisèpsia, els sèrums, la pasteurització i l'asèpsia.

El sistema sanitari de Vic durant el segle XIX descansava en la medicina particular i domiciliària practicada pels metges, complementada per l'Hospital de la Santa Creu, que s'ocupava en exclusiva dels malalts pobres. Malgrat les millores apuntades més amunt, el sistema era molt precari, i es veié desbordat sovint per les guerres, les epidèmies i algunes catàstrofes naturals. La Guerra del Francès (1808-1814) constituí un trasbals importantíssim. La invasió napoleònica a la plana de Vic de 1809 comportà l'aparició d'una epidèmia de febre tifoide, arrossegada des de Tarragona pels soldats francesos, que va fer estralls entre la població, sumats a les baixes causades pels combats.⁶ Els malalts i ferits fugien cap a Ripoll, on s'amuntaven al monestir gairebé sense atenció sanitària ni altres mitjans per sostenir-los, fora de la caritat particular.

La ciutat de Vic fou saquejada ferotgement per les tropes bonapartistes, que l'evacuaren dos mesos després. En retornar-hi, els habitants es trobaren un quadre de destrucció i una epidèmia que féu estralls molt de pressa. A principis de juliol de 1809, els 250 llits de l'hospital de Vic foren insuficients, i quatre-cents malalts hagueren de quedar-se a les cases particulars, multiplicant el perill de contagi. La mortalitat de l'any 1809 a Vic va ser de 547 persones, molt per damunt de l'habitual, que no passava de les cent quaranta. El 1812 hi hagué una crisi de subsistències que féu rebrotar el nombre d'òbits fins a 284 persones. L'Hospital de la Santa Creu durant el conflicte bèl·lic es va desdoblar en una part militar i una de caritat, i es va trobar sense recursos per mantenir els malalts i ferits. Els seus administradors havien de passar a recollir almoines a domicili.

Més o menys el mateix va passar durant les guerres carlistes. En la primera i la tercera la ciutat de Vic va quedar situada al centre de les operacions militars, i l'any 1874 fou ocupada per les tropes carlines. L'assalt va provocar cinquanta morts i cent ferits, i els tradicionalistes hi van acumular mil presoners en estat lamentable. Una vegada més, l'hospital va quedar desbordat; els carlins hi van portar els seus malalts i ferits —es registraren 6.465 *estades* en només sis mesos— mentre la ciutat es trobava en la misèria.⁷

A part de les guerres, el sistema sanitari vigatà va ser posat a prova per diverses epidèmies —especialment les de còlera de 1854 i 1885— i alguna catàstrofe com l'aiguat de 1863. El còlera de 1854 va arribar el dia 2 d'agost per mitjà d'una dona malalta, i va acabar afectant 678 veïns,⁸ dels quals 370 van morir. Aquesta epidè-

6. RAMISA VERDAGUER, Maties. *La Guerra del Francès al Corregiment de Vic, 1808-1814*. Vic: Eumo Editorial, 1993.

7. RAMISA I VERDAGUER, Maties. «L'ocupació carlina de Vic, 1874». A: *Lleves, circumscripció i reclutament. Aspectes socials del carlisme*. Barcelona: Columna, 1997.

8. SERRA Y CAMPDELACREU, José. *Bosquejo biográfico de D. Joaquín Salarich y Verdaguer*. Vic: Imp. Ramon Anglada, 1885. Segons la informació que proporciona aquesta obra, la majoria dels malalts (472) van passar el còlera a casa, i d'aquests en van morir 273, el cinquanta-vuit per cent; l'Hospital de la Santa Creu només en va acollir 28, dels quals en moriren vint, un setanta-u per cent. I el doctor Joaquim Salarich va muntar un hospital per a colèrics que va atendre 178 persones amb 77 òbits, només un quaranta-tres per cent. Això demostra tant l'eficàcia del doctor Salarich com la inexistència d'un veritable hospital de la ciutat.

mia va promoure l'aparició de les primeres mesures de política sanitària oficial a Espanya, que permeteren als metges afrontar millor la malaltia tot evitant l'extensió del pànic i la fugida en massa de la població, com havia succeït en ocasions anteriors.⁹ A la comarca van proliferar les capelles votives dedicades a sant Roc i a sant Sebastià.

Joaquim Salarich i Verdaguer, que es va distingir en la lluita contra el còlera de 1854, fou un dels grans metges vigatans vuitcentistes. Nascut a Vic l'any 1816 d'una família humil, va haver de treballar mentre estudiava. Era un noi disciplinat i laboriós, però sentia un gran interès per aprendre i una forta atracció literària que l'acompanyà tota la vida. Mentre s'instruïa al Seminari fou colpit per la vocació religiosa, i possiblement hauria entrat a l'orde dels mercedaris si no hagués estat per la revolució de 1835, notablement anticlerical. Aleshores va decidir canviar d'objectius i es matriculà a la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

Ja llicenciat i casat, l'any 1848 Joaquim Salarich retornà definitivament a Vic i s'instal·là a la plaça del Carbó. Fou un bon patòleg i exercí la medicina general i la cirurgia, les principals especialitats de l'època. Treballava sobretot en la consulta particular, i col·laborava amb l'Hospital de la Santa Creu. El 1862 fou designat metge forense, i el 1871 sotsdelegat de la Facultat en el partit de Vic. De Salarich es recorda la faceta mèdica, però sobretot la d'escriptor prolífic. Li interessava gairebé tot: la sanitat i la beneficència, però també la flora i la fauna, la història, la sociologia, l'economia, la topografia, i fins i tot la novel·la. Va produir més de cent títols, entre els publicats i els inèdits, dels quals una vintena corresponen a llibres i opuscles. Tot ho enfocava des d'una perspectiva de bonhomia, d'humanitarisme cristià i de catalanisme pairal de regust romàntic.¹⁰ De tota manera, a la base hi havia el desig d'eficàcia, d'incidir en la realitat i de reformar-la pel camí del progrés i de la racionalitat, és a dir, per la via encetada pel moviment il·lustrat.

Salarich va ser un dels millors representants del *vigatanisme*, el nom que adoptà el moviment renaixentista a Vic durant la segona meitat del vuit-cents. Va ser un dels fundadors del Círcol Literari, entitat a la qual contribuí amb conferències, classes i articles. Va escriure profusament per a la premsa vigatana i barcelonina durant tota la vida. De les seves obres —que sovint adoptaven el format il·lustrat de la *Memòria*— cal destacar la *Memoria acerca del cólera morbo epidémico, observado en la ciudad de Vich en el año de 1854*; l'assaig sobre la història local de Vic titulat *Vich. Su historia, sus monumentos, sus hijos y sus glorias*; el *Censo de Vich* redactat l'any 1853 on aporta dades estadístiques, sociològiques, econòmiques, geològiques i naturalístiques; uns *Apuntes para escribir la flora de la Plana de Vich*; l'opuscle *Juntas parroquiales de caridad* dedicat a la beneficència, i sobretot *La Higiene del Tejedor*, llibre de gran difusió inscrit en el moviment higienista. Joaquim Salarich fou l'iniciador d'una de les nissagues de metges vigatans.

La segona nissaga va ser fundada per Antoni Bayés i Fuster, nascut a Taradell l'any 1842. Establert a Tona, hi va descobrir per casualitat el 1874 un brollador d'aigües sulfuroses en terres del mas Font. L'higienisme i els banys públics havien

9. PRADES BUIXONS, «Els dispositius sanitaris...», *op. cit.*

10. SALARICH Y TORRENTS, Miguel. *Don Joaquín Salarich y Verdaguer. Proyección familiar del abuelo*. Vic: Ajuntament de Vic, 1949. SERRA Y CAMPDELACREU, *op. cit.*

posat de moda els establiments termals amb finalitats curatives, així que Bayés va constituir ben de pressa una societat per explotar la font amb Narcís Ullastres Sala i Josep Quintanes i Riumbau. D'esperit obert, inquiet i diligent, Bayés va ser el director mèdic del brollador Ullastres, que sempre va gaudir de prestigi pel seu adequat grau de salinitat. Va viatjar pel sud de França per estudiar la gestió dels balnearis, i el 1881 va publicar el llibre *Aguas minero-medicinales, salino-yodo-sulfuradas de San Andrés de Tona*, per tal de donar-lo a conèixer.

L'obertura del brollador Ullastres va desfermar una veritable «febre de l'aigua» a Tona, on en els anys següents es van obrir tres establiments termals més, els brolladors Roqueta, Segalés i Codina. Amb el primer, situat a només dos-cents metres de distància, la societat participada per Bayés hi va sostenir un llarg plet per tal d'evitar que les aigües fossin declarades d'utilitat pública. Ambdues parts van despendre molts diners en el litigi i van arribar a les més altes instàncies dels governs de la Restauració cercant influències. La batalla judicial es va allargar de 1890 a 1895 i finalment Roqueta, ajudat pels editors barcelonins Ramon Montaner i Francesc Simon, fou el guanyador.¹¹ El balneari Ullastres tindria competència.

Antoni Bayés va abandonar la residència a Tona i es va mudar a Vic el 1878, des d'on va seguir dirigint l'establiment Ullastres. Un temps després va comprar la casa de la plaça de la Catedral que encara avui és el domicili dels descendents, plenament dedicats a la medicina des de fa cinc generacions. La consulta de Bayés va adquirir prestigi no tan sols pel descobriment de les aigües termals, sinó també pel tractament específic contra les malalties tifoides que va inventar, i per la fórmula mèdica que ideà per combatre l'epilèpsia, que encara s'aplica. Es va especialitzar també en l'estudi de les afeccions nervioses i fou un precursor del tractament de la tuberculosi pulmonar a base de sals d'or;¹² ostentà diversos càrrecs acadèmics relacionats amb la professió, a més d'implicar-se en la política local de Vic. Antoni Bayés i Fuster va morir jove, als cinquanta-set anys.

A finals del segle XIX, encara havia de sorgir una tercera nissaga de metges vigatans, aquesta encapçalada per Ramon Serra i Vilagut, nascut a Torà el 1879 i vingut a Vic quan tenia trenta anys. Era un home de tracte agradable, seriós i disciplinat, que exercia la medicina general a la seva consulta i visitava també a l'Hospital de la Santa Creu. Era un gran afeccionat a la música, passió que va transmetre als fills.¹³ Va morir el 1944. En els darrers anys patia una pèrdua progressiva de força als braços.

L'Hospital de la Santa Creu de Vic

La ciutat de Vic, com moltes altres localitats, no ha tingut un veritable hospital per al conjunt de la població fins al segle XX. Abans, la manca de recursos públics deixava la sanitat fora de l'àmbit d'actuació estatal, i l'única institució que s'ocu-

11. Testimoni oral d'Antoni Bayés de Luna. PLADEVALL I FONT, Antoni. *Tona i el doctor Antoni Bayés i Fuster*. PUIGFERRAT I OLIVA, Carles. «La febre de l'aigua». A: *Llibre de Tona, Sant Jordi 2000*. Tona: Ajuntament de Tona, 2000.

12. PLADEVALL I FONT, *op. cit.*

13. Testimoni oral de Constantí Serra Genís.

pava dels malalts i indigents era l'Església. La major part de la gent, que disposava d'uns mínims mitjans de subsistència, passaven les malalties a casa, aixoplugats per les xarxes familiars de solidaritat i més o menys atesos pels metges particulars. Els hospitals només eren necessaris per a les persones pobres o en situació de marginació, i per a ells l'Església els bastia vora les catedrals o al costat dels camins d'entrada de les ciutats, extramurs. Les rendes que sostenien aquests establiments provenien de censos o terres de la mateixa Església, d'alguns exigus béns propis, de petites aportacions municipals i sobretot de les donacions dels potentats i de la caritat dels veïns.

Durant l'etapa medieval, Vic va disposar de diversos hospitals: el *dels leprosos* o de Sant Jaume, situat des del segle XI en el camí de sortida per la porta de Queralt, al costat del qual s'havia format el raval de *La Calla*; el *dels capellans* o Albergueria, emplaçat a tocar de la Catedral; i el *dels pelegrins* o de Sant Bartomeu, establert també a prop del portal de Queralt i fundat a principis del segle XIII. Per fi, el 8 d'abril de 1348 el testament del ric comerciant d'origen vigatà i resident a Mallorca Ramon de Terrades deixà per a la ciutat la quantitat de sis-centes lliures amb la condició de comprar un terreny al carrer de Sant Pere i construir-hi un hospital de pobres.¹⁴ Terrades féu la donació imbuït probablement del nou esperit de caritat i pobresa predicat pels ordes mendicants, especialment pels franciscans.

Eren els primers moments de la Pesta Negra, que havia acabat amb la vida de Terrades i que a Vic causà de bon principi 244 defuncions, sis vegades més de la mortalitat habitual; el rebrot de la pesta en els anys següents féu baixar la població vigatana a la meitat. El carrer de Sant Pere formava un altre raval davant del portal de Malloles, a l'entorn del nou camí cap a Barcelona que des de feia un segle havia desplaçat el que sortia abans pel pont de Queralt.

La construcció de l'Hospital de la Santa Creu va ser lenta. Es bastí un edifici sòlid i de certa elegància, que fins a l'any 1384 no entrà en funcionament. Però estava destinat a ser el de més llarga durada de la ciutat. Terrades n'havia adjudicat la gestió a l'Ajuntament vigatà, però aquest des del 1525 decidí de compartir-la amb el Capítol de canonges per atendre millor la demanda creixent d'assistència, i per aturar les irregularitats detectades en l'administració econòmica. Durant el segle XVI es realitzaren millores en l'edifici: la façana actual de la Rambla, les sales gòtiques i l'edificació d'una nova església. Des del principi, els bisbes i els estaments vigatans donaren suport a l'hospital amb donacions i almoines; l'any 1560 el papa li traspassà les rendes del monestir agustinià de Sant Tomàs de Riudeperes. En aquesta època es contractà el metge gironí Pere Roca per millorar l'assistència als pacients.

L'entrada dels canonges va significar una empena per a la institució. Alguns d'aquests eclesiàstics es destacaren per la capacitat de gestió i per l'humanitarisme. El cas més rellevant —però no l'únic— va ser el del canonge Pere Ramis durant la segona meitat del segle XVII. Ramis vivia a l'hospital i es bolcava a favor dels malalts pobres que acollia; fins i tot en morir va llegar-los la suma de

14. YLLA-CATALÀ I GENÍS, Miquel dels Sants; ROCA I CASAS, Jordi. *650 anys de l'Hospital de la Santa Creu, 1348-1998*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 1998.

dues mil cinc-cents lliures. L'obra de Ramis fou considerable: incrementà les instal·lacions amb dues noves sales, renovà completament l'església del Sant Crist —on diuen que el 1633 s'havia produït un fet miraculós—, reorganitzà els serveis interns definint millor les tasques del metge i cirurgià i creant una farmàcia, i obtingué noves fonts d'ingressos. Hom el considera el segon fundador de l'hospital.

Les millores van continuar durant el segle XVIII. Les guerres comportaven l'ús de l'hospital per als ferits militars, i per a ells es destinà la zona que limitava amb el carrer de Sant Pere. Es va edificar una nova sala i el pati central, l'església actual i una casa de convalescència annexa. Les dues últimes construccions van ser dirigides pel mestre d'obres Josep Morató i Sellas. L'any 1771 va obtenir la plaça de metge de l'Hospital de la Santa Creu l'il·lustrat Josep Pascual i Campo, defensor d'una medicina racionalista basada en l'observació clínica, la innovació terapèutica i la comprovació dels resultats. Pertanyia a l'Academia Médico-Práctica de Barcelona, i proposava la inoculació preventiva, l'ús de la quina, els preparats de mercuri per a la sífilis i la utilitat de fer aixecar els malalts del lilit.¹⁵

Les guerres del segle XIX, les epidèmies de còlera i altres calamitats van desbordar sovint la capacitat de l'hospital vigatà. Els conflictes bèl·lics l'obligaren a fer d'hospital militar en cada contesa, i van exhaurir-ne els recursos. Les instal·lacions ja no es van ampliar. El principal benefactor de la institució en aquesta època fou el degà Miquel Batlle i Cabanelles. El bisbe Francisco Veyan y Mola, a principis del segle, ordenà que a la casa de convalescència s'hi fessin sales per als nens abandonats. Des de 1843 atenien els malalts les religioses de la caritat de Sant Vicenç de Paül. La plantilla de metges i cirurgians era escassa —dos o tres facultatius— però sembla que es va ampliar una mica en la segona meitat del vuit-cents. Entre ells hi havia noms de prestigi —Joaquim Salarich, Antoni Bayés, Candi Bayés, Andreu Terricabres Forn, Josep Salarich, Climent Campà i Cardona— i molts d'altres més desconeguts.

Entre aquests darrers destaquen, per la llarga permanència, els cirurgians Antoni Bartra, Josep Serra i Joan Serra Blasi, i els metges Marià Planell i Josep Casas i Davesa. L'aparició dels cognoms Bartra, Serra i Casas durant bona part del segle XIX indica probablement que ens trobem davant de llinatges mèdics vuit-centistes. Altres doctors de l'hospital de Vic en aquesta època van ser Josep i Joan Bonafós, Esteve Campà, Francesc Paxau i Marià Casabosca.¹⁶ Encara a principis del segle XX l'equip facultatiu era integrat tan sols per dos metges, un farmacèutic i dos practicants de cirurgia. Hi havia entre els vigatans una gran devoció pel Sant Crist de l'hospital, al qual s'invocava en situacions límit traslladant-lo a la catedral en solemne processó.

La renovació del pensament mèdic, de l'instrumental i de l'organització sanitària que es va operar durant el segle XIX penetrava molt lentament a l'Hospital de la Santa Creu. Durant el primer terç del segle XX la influència de la modernitat es va accelerar. En aquesta etapa, al quadre mèdic de la institució hi van exercir membres de la segona i tercera generació de les nissagues Salarich i Bayés: Josep

15. YLLA-CATALÀ I GENÍS; ROCA I CASAS, *op. cit.*

16. RAMISA VERDAGUER, Maties. «Metges». *Vicgrafies* [Vic], núm. 1 (juny de 2005), Centre d'Estudis Socials d'Osona.

Salarich i Candi Bayés, i els fills respectius Joaquim i Miquel Salarich i Torrents i Antoni Bayés Vayreda. Hi havia, a més, els doctors Bach, Rierola, Duran i Artigues, entre d'altres.

La funció bàsica de la institució seguia essent la d'*hospital de pobres*, però des del 1920 s'hi va instal·lar un departament de cirurgia, amb quiròfan i quatre habitacions per al postoperatori. La novetat era que, per primera vegada, al quiròfan s'hi admetien pacients *externs* que pagaven pel servei. La *clínica* de l'hospital va constituir un gran pas endavant. La primera operació s'hi va efectuar el 18 de maig de 1920. Tot i que pel desembre un violent incendi va destruir del tot les flamants instal·lacions, es van reconstruir de pressa per mitjà d'una subscripció popular.¹⁷ A la clínica s'hi va anar acumulant tecnologia nova: material quirúrgic, instruments d'esterilització, una taula de Putti, màquines de corrent galvànic i faràdic, i aparells de raigs X, infraroigs i ultraviolats.

Una altra iniciativa modernitzadora d'aquest primer terç del segle XX fou la proposta de la Diputació de Barcelona l'any 1928 de transformar l'hospital de Vic en hospital comarcal. La proposició va ser acceptada pels pobles d'Osona; el conveni es va signar el 1930, i des d'aleshores l'Hospital de la Santa Creu es va comprometre a atendre els malalts de quaranta-set municipis de l'entorn, excepte els crònics i els mentals.

L'arribada de la II República l'any 1931 va agitar l'ambient hospitalari. Com al conjunt del país, van venir aires de reforma i una forta politització. La Generalitat republicana, sota l'impuls del conseller de Sanitat Josep Dencàs i Puigdollers —metge i nascut a Vic— va promoure el pas de l'hospital de Vic a la xarxa pública, com els hospitals d'Igualada i de Vilafranca. A més, la institució va prendre caràcter laic. Aquestes iniciatives van comptar amb el suport entusiasta del metge Joaquim Salarich i Torrents, que va esdevenir director del servei de cirurgia de la institució. Sembla que Dencàs, en la visita que va fer a Vic el 1933, va comentar que l'hospital «més aviat serviria per a museu».

Salarich defensava la tesi que la sanitat no havia de dependre de la caritat, sinó de l'assistència social de l'Estat. A més, creia que l'índole comarcal de l'hospital afavoriria la formació d'una *massa crítica* de doctors al centre, favorable a l'intercanvi d'experiències, a l'adopció de les novetats i, en definitiva, a la investigació. Els partits vigatans de dreta van reaccionar contra la laïcització i el pas de l'Hospital de la Santa Creu al sector públic, argumentant que això trencava amb la voluntat del fundador i amb el conveni signat entre l'Ajuntament i el Capítol. L'hospital sempre havia sigut de la ciutat, i s'havia sostingut amb la caritat cristiana.

Durant l'etapa republicana es va voler dinamitzar la vida hospitalària millorant algunes instal·lacions, potenciant l'activitat medicoquirúrgica, el laboratori i la tasca científica. Es van organitzar cicles de conferències, es van promoure les publicacions de les recerques —la major part sorgides de la inquietud investigadora de Joaquim Salarich— i es van adoptar nous mètodes en traumatologia,

17. DIVERSOS AUTORS. *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 2000.

en cirurgia abdominal, en l'epilèpsia, en l'osteoartritis d'origen tuberculós i en el tractament de les ferides.¹⁸ Des del pas a hospital comarcal, el personal havia augmentat notablement: més d'una vintena de professionals —metges, practicants, farmacèutic, personal de laboratori—, una dotzena de religioses i dos capellans, quatre o cinc infermeres, diversos ajudants d'infermeria i una altra dotzena de membres de personal auxiliar.

L'esclat de la Guerra Civil el juliol de 1936 fou traumàtic per a l'hospital de Vic. Els símbols religiosos van ser destruïts, les monges van haver de fugir i un capellà fou assassinat. Un simpatitzant de les esquerres, Ramon Fàbregas i Llanes, fou designat nou director per les autoritats revolucionàries. Fàbregas va retenir el control de l'hospital durant tota la guerra i va procurar que el centre funcionés amb normalitat, malgrat les dificultats creixents: manca d'antibiòtics, de mitjans quirúrgics i anestèsics, de calefacció, i escassetat de tot tipus de fàrmacs. L'equip mèdic es va mantenir força durant els primers temps de la guerra, fins que alguns metges i practicants foren mobilitzats. L'arribada de centenars de refugiats a la ciutat —fins a dos milers en alguna època— va incrementar la manca d'higiene i les malalties.

És en aquesta dura etapa quan la ciutat compta amb més centres assistencials.¹⁹ Els refugiats tenien el seu propi hospital i els seus metges. Poc abans del conflicte, el 1935, un grup de professionals havia creat la Clínica Comarcal de Vic, que dos anys més tard va passar a mans de la Mútua Cooperativa l'Aliança de Barcelona. Hi havia també l'Hospital Internacional ubicat al convent de l'Escorial, i a l'últim havia vingut a Vic una delegació de la Creu Roja. Però malgrat el nombre d'entitats, l'assistència sanitària era molt precària a causa de la guerra.

Els metges de capçalera

L'època *heroica* dels metges de capçalera es perllongà fins ben entrada la dècada de 1950, encara que des d'una vintena d'anys abans anaven sorgint elements que en feien preveure la desaparició. Els clients aconduïts, la manca d'instrumental i de mitjans adequats, les poques festes i l'escassa vida privada del metge, la intensa relació humana amb els pacients, la prioritat que tenia en els diagnòstics i tractaments la intuïció i habilitat del mateix doctor, la varietat i dificultats dels casos que calia tractar a domicili —des de malalties lleus fins a ossos trencats que calia enguixar, hèrnies estrangulades i apendicitis agudes que s'havien d'operar, parts que s'havien d'atendre, infarts, traqueotomies,²⁰ etc.—, tot això eren encara les característiques de la pràctica mèdica durant la primera meitat del segle xx.

18. SALARICH Y TORRENTS, Joaquim. «El primer quinquenni de l'Hospital Comarcal». A: *Annals de l'Hospital Comarcal de Vic*. 1936. GENÍS I AGUILAR, Martí. «Història de l'Hospital de Vic». A: *Annals de l'Hospital Comarcal de Vich*. 1932. GENERALITAT DE CATALUNYA. HOSPITAL DE LA SANTA CREU DE VICH. *Annals de l'Hospital Comarcal de Vich*. 1932. *Annals dels Hospitals Comarcals*. Barcelona, octubre de 1935. DIVERSOS AUTORS. *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 2000.

19. Testimoni oral de Santi Ponce Vivet. DIVERSOS AUTORS. *Hospital de la Santa Creu de Vic. Història d'una institució assistencial*. Vic: Hospital de la Santa Creu, 2000.

20. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

Josep Salarich encara havia hagut de fer amputacions de membres sense anestèsia, i Candi Bayés havia operat moltes vegades a domicili sense els mínims anestèsics i asèptics indispensables. L'oftalmòleg Ramon Quer, un dels pocs especialistes, pujava la collada de Toses amb el seu Citroën 2CV portant a sobre tot l'instrumental —gens sofisticat però efectiu— per operar a Puigcerdà i a la Seu d'Urgell els dies que li tocava. Un dia, el Volvo de Constantí Serra va quedar negat enmig d'una riuada al sector de l'Horta Vermella de Vic, mentre passava visites a domicili. El ginecòleg Anicet Altés havia hagut de fer cesàries a la cuina.

La ciutat de Vic tenia un bon planter de metges de capçalera. Durant el primer terç del segle xx, els més reconeguts eren els doctors Josep Salarich, Candi Bayés i Ramon Serra. Durant les dècades de 1940 i 1950 s'hi van anar afegint Melcior Bach, Constantí Serra, Joaquim Vilaplana, Luis de Mas, Joan Vilar, Ignasi Albó Molins, Joaquim Riera, Miquel Planes i el doctor Serrat, entre d'altres. Els especialistes eren escassos: els cirurgians i traumatòlegs de l'Hospital de la Santa Creu i de la Clínica l'Aliança, el tisiòleg Antoni Bayés Vayreda, l'otorrinolaringòleg Joaquim Bayés, l'oftalmòleg Ramon Quer, el dentista A. Espona i el tocoginecòleg Anicet Altés.

La medicina era domiciliària perquè als hospitals no hi havia suficients recursos per organitzar un sistema de guàrdies permanents. Llevat dels pacients que requerien una intervenció quirúrgica urgent, els internaments a l'hospital només es feien en les fases agudes d'algunes patologies com els infarts, els còlics hepàtics i nefrítics, les crisis asmàtiques i les crisis anginososes. Passat el fort de la crisi, els malalts havien de tornar a casa. Els particulars estaven aconduïts a un metge de medicina general, o bé s'inscrivien a una mútua o germandat. Hi havia la Clínica de Sant Jordi, amb molts socis entre la pagesia de la comarca, que derivava els afiliats cap a l'Hospital de la Santa Creu en casos greus. La Clínica l'Aliança també tenia els seus associats; el fet de tenir servei de vigilància permanent la convertia en el veritable hospital de la ciutat.²¹

Josep Salarich i Giménez (1848-1930) va dedicar tota la vida a la medicina i a l'Hospital de la Santa Creu amb veritable vocació. Va començar a exercir de metge a la dècada de 1870 a l'hospital, en els difícils moments de la tercera guerra carlista; la seva extraordinària dedicació li valgué la creu al mèrit militar. Des de 1877 i durant cinquanta-tres anys ocupà el càrrec de metge-cirurgià titular de manera metòdica i rigorosa, sense provocar mai cap queixa, realitzant amb exactitud matemàtica les dues visites preceptives de matí i tarda als malalts de l'hospital. En morir, el va substituir en el càrrec Candi Bayés i Coch (1867-1955), company de feina i amic personal, que va tenir una trajectòria similar: dedicació absoluta a la medicina, alt prestigi professional, caràcter seriós, i escassa inclinació per a les activitats festives o protocol·làries. Va muntar una petita indústria farmacèutica amb invents propis, i es va ocupar del balneari Ullastres de Tona. De fet, es convertí en un especialista de la hidrologia. La fama de Candi Bayés fou considerable:²²

21. Testimonis orals de Josep M. Arimany Ridaura, Albert Altés, Xavier Quer Vall i Constantí Serra Genís. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.* RAMISA VERDAGUER, «Metges», *op. cit.*

22. Testimoni oral d'Antoni Bayés de Luna. SALARICH Y TORRENTS, «El Dr. D. Cándido Bayés...», *op. cit.* BAYÉS I COCH, *op. cit.*

Josep Salarich i Giménez.

visitava els bisbes, el consultaven els altres metges, l'integraven a tots els centres benèfics, oficials i religiosos de la ciutat, treballava moltes hores cada dia i estava al dia dels progressos mèdics.

El fill de Candi, el tisiòleg Antoni Bayés i Vayreda, va prendre la direcció mèdica de l'Hospital de la Santa Creu a la mort del pare i l'exercí durant vint anys. Ja havia treballat al centre des de 1922. Va ser un dels primers especialistes del pulmó de Catalunya i aplicà els coneixements revolucionaris que havia après al sanatori antituberculós de Davos, a Suïssa: el pneumotòrax terapèutic i les sals

d'or, que tenien efectes molt notables sobre els malalts tuberculosos.²³ Aquesta malaltia va anar desapareixent durant els anys de la dècada de 1950. Antoni Bayés va jubilar-se a principis de la dècada de 1970, després de patir una persistent indisposició.

Antoni Bayés treballava a l'hospital amb el doctor Melcior Bach i Planell (1889-1974). Mentre Bayés es cuidava de la secció de dones, Bach i J. Vilaplana s'ocupaven dels homes. Els metges passaven la major part del matí al centre portant més de trenta pacients cadascun i cobrant una suma simbòlica; a les tardes atenien la consulta privada. Bach havia començat de metge a dos pobles d'Osona, Santa Eulàlia de Riuprimer i Prats de Lluçanès; l'any 1935 s'havia traslladat a Vic i havia entrat a l'hospital, on va treballar fins a la seva jubilació.

Joaquim Vilaplana i Casals (1914-1992) atenia el dispensari de l'hospital i ajudava el doctor Bach en la secció d'homes. Havia fet les pràctiques de medicina al laboratori de l'hospital de Vic. La guerra l'hi va sorprendre i hi continuà un temps, fins que fugí i s'incorporà a l'exèrcit *nacional*. A més de la medicina general, Vilaplana tenia l'especialitat de pediatria, que va exercir amb eficàcia a l'Aliança i a la Seguretat Social. Vilaplana tenia moltes coses en comú amb Miquel Conill i Santies: havien nascut el mateix any 1914 i havien coincidit fent les pràctiques a l'Hospital de la Santa Creu. Conill va acabar la carrera un cop finalitzada la Guerra Civil, en la qual havia estat mobilitzat, i també escollí l'especialitat de pediatria. Va treballar a la consulta particular i a la Seguretat Social. Va morir fa poc, el 2004.

Un altre metge molt vinculat a l'hospital fou Àngel Rierola i Isern (1907-1982), que s'hi havia incorporat des del 1936 a la secció de cirurgia. Després de la Guerra Civil va esdevenir cap d'aquesta secció, de la qual s'ocupà fins a la seva jubilació. Amb el seu equip —el principal col·laborador del qual era Josep Freixenet— atenia tots els problemes quirúrgics, obstètrics i traumatològics del centre. Tenia un tarannà obert i simpàtic, i una consagració absoluta a l'hospital, on guardava el cotxe i els gossos de caça.²⁴

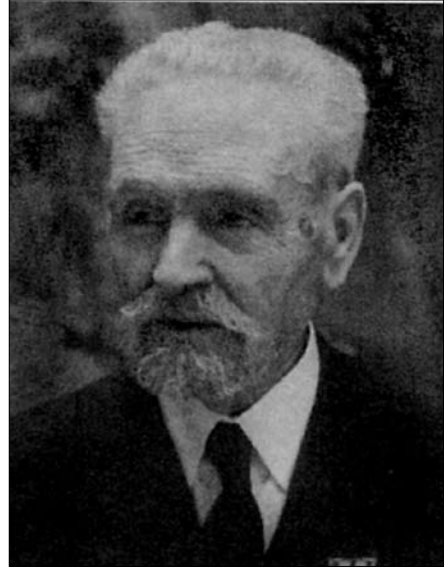
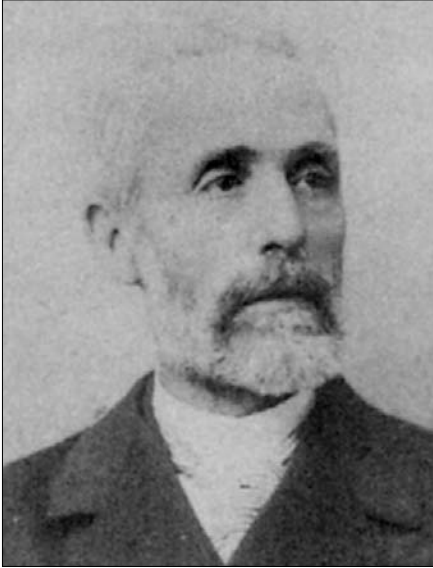
Constantí Serra i Bardolet va ser igualment un prestigiós metge de capçalera de la postguerra. Després de les peripècies de la Guerra Civil —en què fou reclutat i estigué a punt de ser afusellat— acabà la carrera el 1942. Era de medicina general, especialitzat en cor i pulmó; vivia intensament la professió, patia pels malalts. Tenia molts particulars aconduïts i va viure els inicis de la Seguretat Social. El seu caràcter era recte i seriós, i el posat, distingit. Sentia una gran afició per la música, heretada del pare Ramon —l'iniciador de la nissaga—, que el portà a vincular-se a l'Orfeó Vigatà.²⁵ Va morir l'any 1982.

Ramon Quer i Falgueras (1913-1993) tenia la mateixa edat que Constantí Serra, però una especialitat ben diferent, l'oftalmologia. Era un dels pocs especialistes

23. Testimoni oral d'Antoni Bayés de Luna. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

24. Testimonis orals d'Albert Altés, Josep M. Arimany Ridaura, Antoni Bayés de Luna i Joaquim Estrada Serdà. Informació facilitada per la delegació d'Osona del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

25. Testimoni oral de Constantí Serra Genís.

Tres membres de la nissaga vigatana Bayés:
Antoni Bayés Fuster, Candi Bayés Coch
i Antoni Bayés Vayreda.

que hi havia a la ciutat en l'etapa de postguerra. Com a Serra, la guerra se li interposà en els estudis —va fugir per escapar del reclutament— i hagué d'acabar la carrera després. Va fer les pràctiques a la prestigiosa Clínica Barraquer de Barcelona. L'excel·lent aprenentatge que en va obtenir, unit a la seva extraordinària habilitat per al tractament de les afeccions oculars, féu créixer la seva fama a la comarca i a fora. Va muntar una consulta particular, operava per a la Seguretat Social i per a tots els centres de Vic i alguns de fora. Amb un instrumental gens sofisticat però eficaç que sempre portava amb ell, tractava el glaucoma i l'estrabisme, els desprendiments de retina i les cataractes, i realitzava la cirurgia del llagrimall. Res d'això no s'havia fet mai a Vic. Tenia un caràcter retret i una mica difícil, però va treballar molt i fins al darrer moment.²⁶ Era un professional immillorable, que estava al dia en les noves tècniques de l'especialitat.

Idèntica valoració professional cal fer d'un altre especialista, el tocoginecòleg Anicet Altés i Pineda. Però el caràcter d'Altés era ben diferent: un metge comunicatiu i amb inquietuds, que s'integrà a la vida sociocultural vigatana a partir del seu interès per la música, el teatre i sobretot el cinema. Va néixer a Sabadell el 1921, i va venir a Vic l'any 1948 després d'haver obtingut una plaça al SOE. Ben aviat va aconseguir entrar també a la Clínica l'Aliança. A la tarda feia visites particulars al seu domicili. Va guanyar prestigi a causa de la seva habilitat, i per l'encert d'implantar la modalitat del part vigilat i posteriorment del part sense dolor; aquest darrer sistema li comportà un viatge a Roma el 1956, a fi d'aconseguir l'aprovació del sant pare Pius XII. La feina se li va incrementar considerablement. Va participar en congressos i s'incorporà a diverses associacions professionals.²⁷ Des de 1965 va tenir la col·laboració del doctor Viñolas, que aprengué molt d'Altés.

La revolució sanitària

El sistema sanitari basat en els metges de capçalera va perdurar fins a la dècada de 1950, però des de feia temps alguns elements l'anaven soscavant: la creació del nou departament de cirurgia —amb quiròfan— a l'Hospital de la Santa Creu, la conversió d'aquest centre en hospital comarcal, l'aparició de la Clínica l'Aliança el 1935, la millora de les comunicacions, l'aparició de nous tractaments i tecnologies, alguns canvis organitzatius que atenuaven la duresa de la tasca dels doctors, l'increment del nombre de metges especialistes, i l'aparició del SOE (Seguro Obligatorio de Enfermedad), és a dir, la primitiva Seguretat Social anomenada popularment *el Seguro*.

El SOE fou instituït l'any 1942, en el marc del Instituto Nacional de Previsión que funcionava amb caràcter voluntari des de 1908. Donava protecció sanitària als treballadors i dotava algunes places de metges titulars de diferents especialitats. A Vic al principi n'hi havia tres, cobertes per rigorosa oposició i molt desitjades pel sou —la ciutat tenia una categoria mèdica no gaire més baixa que Barcelona— i l'autoritat que conferien. El SOE es va començar de notar a la ciutat i comarca en

26. Testimoni oral de Xavier Quer Vall.

27. Testimoni oral d'Albert Altés.

la dècada de 1950. Al principi, els metges titulars havien d'anar a visitar a Manresa; després es va inaugurar un precari consultori del *Seguro* en un pis del carrer de Sant Antoni, i més tard un estatge més ampli a la rambla de l'Hospital.²⁸ Així, molts metges vigatans van començar de concertar les visites particulars amb el treball per al *Seguro*, tal com s'ha vist més amunt.

L'inici del tractament amb antibiòtics, a finals de la dècada de 1940, va constituir una vertadera revolució en el camp de la medicina. Grups d'infermers i practicants posaven injeccions de penicil·lina sòdica a domicili cada quatre hores, dia i nit; d'aquesta manera es van salvar molts pacients. Pel seu costat, l'estreptomicina estava eliminant la tuberculosi. Un altre canvi important, establert amb força des de la dècada de 1950, fou el costum d'atendre els parts als hospitals i no a casa.²⁹ Els doctors es consultaven entre ells amb més freqüència que abans per establir els diagnòstics, i sovint també demanaven el consell d'especialistes reconeguts de Barcelona. En casos puntuals també s'enviava el malalt a la capital si es considerava que a Vic no hi havia els mitjans per curar-lo, prèvia comissió.

Les germanes Josefines de Vic crearen una clínica a la seva residència a principis de la dècada de 1960. Fou batejada amb el nom de Clínica de Sant Josep i admetia malalts aguts de tota la comarca. Va fer aquesta funció fins ben entrada la dècada següent, quan els malalts mèdics ja es van poder ingressar a l'Hospital de la Santa Creu. Els clients de la clínica de les Josefines eren particulars o bé socis de la Clínica de Sant Jordi, la mútua alternativa a l'Aliança.

Tots els elements esmentats fins aquí van revolucionar la sanitat vigatana, en una etapa en què l'estructura socioeconòmica del país estava també en procés de canvi accelerat. Creixia fort l'economia, progressava la indústria, venien onades d'immigració del sud, arribaven els turistes pel nord, millorava la tecnologia en tots els camps, es modificava la mentalitat en sintonia amb la d'Europa occidental, s'eixamplava la classe mitjana, i s'iniciava una incipient societat de consum, els exponents més visibles de la qual eren els automòbils i els electrodomèstics. L'increment de la població i del nivell de vida van fer augmentar la demanda sanitària; el sector responia desenvolupant l'oferta per mitjà de l'ampliació de les instal·lacions, la contractació de més professionals, l'aplicació de novetats tecnològiques i organitzatives, i la major implicació de l'Estat per mitjà de la Seguretat Social. Però els resultats assolits quedaven encara per sota del punt òptim.

Alguns dels primers metges titulars del SOE a Vic van ser Frederic Casimiro i Miquel Planes; no gaire més tard van arribar Luis de Mas i Enric López. Luis de Mas Tejedor (1915-1994) va venir d'Osca amb un currículum acadèmic brillant. Exercint de metge del *Seguro* i amb catorze fills, encara tenia temps per seguir estudis universitaris de dret i de veterinària. Els que el van conèixer el titllen d'home just i recte, de caràcter intel·lectual, un dels darrers metges hipocràtics perquè tractava cada pacient de forma plenament individualitzada. El doctor Enric López i López (1914-1992) era igualment de medicina general i tenia també molta capa-

28. Testimoni oral de Josep M. Arimany Ridaura. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

29. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

ciutat de treball.³⁰ Al principi d'arribar a Vic procedent de Sant Boi de Llobregat es va posar de guàrdia permanent les vint-i-quatre hores.

Joaquim Estrada i Serdà era molt amic del doctor De Mas, a qui considerava el seu mestre. Estrada va néixer l'any 1936 en el si d'una família de classe mitjana, i es va inclinar per la *medicina interna* o psicossomàtica que encara avui dia practica. A l'època en què començà, a principis de la dècada de 1960, no hi havia gairebé especialistes d'aquesta branca. Molts pacients eren titllats simplement de neuròtics i posats en el mateix sac; la tasca d'Estrada va ser diagnosticar correctament les preteses neurosis i trobar-hi remei. Fins a la dècada de 1950 no hi havia bons tranquil·litzants ni antidepressius. En el camp de la psicoanàlisi abans es buscaven sobretot les causes dels trastorns psicològics, però ara es considera que no val la pena trobar els perquè, sinó concentrar-se en guarir el malalt. Estrada compaginava la consulta privada amb el treball a l'ambulatori de la Seguretat Social. Sempre ha estat un metge d'esperit independent.³¹

Un altre doctor de marcat esperit independent ha estat Josep M. Arimany Ridaura, nascut el 1926. Llicenciat en medicina general i especialitzat en urologia, ha tingut un perfil particular on destaca la faceta de gestor amb empenta. Va ser director de la Clínica l'Aliança, metge d'empresa promotor de la mútua Asepeyo, impulsor de la delegació d'Osona del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona que va presidir, i el principal creador, ja en la dècada de 1970, d'una escola femenina d'ATS de formació professional de segon grau vinculada a la Universitat Autònoma de Barcelona, que tenia la seu en els locals de l'Hospital de la Santa Creu.

D'aquesta escola en van sortir sis promocions, fins que fou incorporada als Estudis Universitaris de Vic. Arimany també féu en el seu moment una incursió a la política local, presentant-se en dues ocasions —1987 i 1991— a les eleccions municipals tot liderant una candidatura independent. Un altre uròleg conegut a Vic —i especialitzat a més en medicina interna i aparell digestiu— era Antoni Carbonell i Oriol,³² nascut l'any 1932 i iniciador, com Arimany, d'una nissaga mèdica familiar que va per la segona generació.

Molt conegut i apreciat fou el doctor Jordi Sala i Soler (1925-2003), a qui la gent coneixia per *doctor Jordi*. Es va especialitzar en pneumologia i va tenir una vida professional vinculada a l'Hospital de la Santa Creu, que va dirigir a partir de 1972, moment de la jubilació d'Antoni Bayés Vayreda. Sala era una persona de temperament fort però optimista i vital, lliurat plenament a la medicina i als malalts, que atenia a l'hospital i a la consulta particular. La seva etapa de director de l'hospital va coincidir amb l'inici de l'ingrés al centre de pacients privats i de la Seguretat Social; aquest fet va generar noves necessitats d'atenció mèdica que foren resoltes per Sala amb la formació d'un equip de metges de guàrdia permanent.³³

30. Informació facilitada per la delegació d'Osona del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. Testimonis orals de Joaquim Estrada Serdà i de Josep M. Arimany Ridaura.

31. Testimoni oral de Joaquim Estrada Serdà.

32. Informació facilitada per la delegació d'Osona del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. Testimonis orals de Josep Arimany Manso i Josep M. Arimany Ridaura.

33. Informació facilitada per la delegació d'Osona del Col·legi Oficial de Metges de Barcelona. BAYÉS

D'una especialitat ben diferent era el pediatre Joaquim Ordeix i Cornet, nascut el 1936. Va començar la seva activitat el 1963 a l'hospital de Manlleu, on hi havia una plaça de pediatria de creació recent. Era una època de *boom* demogràfic degut a la immigració, i el pediatre era sol·licitat a mitjanit o a mitja pel·lícula les tardes de diumenge. En els freds hiverns eren corrents les bronquitis, les galteres, les laringitis, el xarampió i l'asma. Calia encara injectar dolorosament els antibiòtics als nens i nenes. Ordeix va posar una consulta a Vic i hi va venir el 1973. Hi coincidí amb els pediatres Vilaplana i Conill. Treballava a la Seguretat Social, i al vespre atenia el despatx particular. Les condicions de l'exercici de la medicina milloraven, desapareixien algunes malalties infantils gràcies a les vacunes, i es perfeccionava l'alimentació dels infants.³⁴

El membre de la quarta generació de la nissaga vigatana Bayés, Antoni Bayés de Luna, pertany també a aquesta etapa. Fill d'Antoni Bayés Vayreda, va néixer el 1936 i s'especialitzà en cardiologia. Va fer pràctiques a l'Hospital de la Santa Creu mentre estudiava, i començà l'activitat professional a Vic a principis de la dècada de 1960. Atenia la consulta particular i visitava a la Clínica de Sant Josep de les germanes Josefines i a l'Hospital de la Santa Creu sempre que el sol·licitaven. Antoni Bayés anà construint un currículum brillant en la seva especialitat, que l'ha convertit en un cardiòleg conegut a nivell mundial. Participà en la implantació del marcapassos a Catalunya, i tenia dos aparells d'electrocardiografia.

Des de 1967 es convertí en professor de la Universitat de Barcelona, i des de 1972 de la Universitat Autònoma. Poc abans havia ingressat a l'Hospital de Sant Pau de Barcelona, on més endavant fou nomenat director del Departament de Cardiologia i Cirurgia Cardíaca. Aquí va crear un laboratori d'investigació, i a la UAB establí la primera càtedra de cardiologia experimental d'Espanya. Va redactar diversos llibres, que foren traduïts als principals idiomes del món, i centenars d'articles i capítols. Pronuncià conferències a desenes de països diferents. Va encapçalar els organismes internacionals de la seva especialitat, participà a molts congressos i es convertí en membre de moltes associacions mèdiques i comitès editorials. Tot això no li impedí seguir en contacte amb la sanitat vigatana,³⁵ que va impulsar de forma decisiva en els moments de la Transició.

Amb els professionals ressenyats i molts d'altres, la sanitat vigatana va anar millorant considerablement des de la dècada de 1960, esperonada pels progressos tecnològics i la creixent presència de la sanitat pública. Des de principis de la dècada de 1970 es va iniciar l'ingrés de malalts de la Seguretat Social de Vic a l'Hospital de la Santa Creu, i a finals de la dècada el centre es concertà amb l'Institut Català de la Salut de la Generalitat. Tot això comportà un increment de pacients, serveis i metges per a la institució, dirigida des de 1976 per un comitè directiu format pels doctors Enric Rosselló, Josep Molera i Bernat Bauzà. Es pensava ja en la construcció d'un nou Hospital General Comarcal, reivindicat per una campanya ciutadana.

DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.* BAYÉS DE LUNA, «En Jordi s'ha jubilat», *op. cit.*

34. Testimoni oral de Joaquim Ordeix Cornet.

35. Testimoni oral d'Antoni Bayés de Luna. BAYÉS DE LUNA, «L'Hospital de la Santa Creu...», *op. cit.*

L'Hospital General va estrenar-se a finals de 1987, mentre el vell Hospital de la Santa Creu, degudament ampliat, es reconvertia en centre sociosanitari dedicat als malalts crònics amb discapacitat, persones grans malaltes i malalts en situació terminal. Aquests equipaments, units als de la Clínica l'Aliança —que més endavant es transformà en la «Clínica de Vic», un centre sanitari privat— i als de la Clínica de Sant Josep de les germanes Josefines —dedicada progressivament a residència geriàtrica— configuraren una infraestructura sanitària suficient per a la ciutat i la comarca, en el marc de l'*estat del benestar* que s'iniciava.